

Ympäristöministeriö

Lausuntopyyntö 2.7.2021: Lausuntopyyntö luonnoksesta uudeksi ilmastolaiksi

Kainuun liitto 30.8.2021

Lausuntopalvelun kysymykset:

Yleisiä huomioita esityksestä

Kainuun liitto pitää kannatettavana, että Suomi sopeuttaa lainsäädäntönsä EU:n ja kansallisten tavoitteiden mukaiseksi. Elokuussa julkaistu IPCC:n tuorein arviointiraportti kokoaa keskeiset viestit ilmastotutkijoilta. Sen tulokset osoittavat, että ilmastolain uudistaminen on erittäin ajankohtaista ja tärkeä tuki kansalliselle ilmastotyölle. Laki on kirjoitettu hyvin tiiviiksi ja ytimekkääksi, mikä antaa liikkumavaraa lain toteuttamisessa. Esitellyt lyhyen, keskipitkän ja pitkän aikajänteen tavoitteet tuovat hyvän perustan esitykselle.

Ilmastotyö on oleellinen osa Kainuun aluekehittämistyötä. Alueiden rooli ja mahdollisuudet paikallisen ilmastotyön edistäjänä ovat viime vuosina kasvaneet. Aluekehittämisen strategisesta kokonaisuudesta vastaavina maakunnan liitot ovat tulleet siihen merkittäviksi toimijoiksi. Maakunnat ovat myös järjestäytyneet yhteistyössä. Vuoden 2020 alussa perustettiin säännöllisesti kokoontuva maakuntien ilmastoyhteistyöverkosto, johon on kutsuttu myös ELY-keskusten vastaavan verkoston edustaja.

Hiilineutraaliustavoite ja päästövähennystavoitteet (2 §)

Hiilineutraaliustavoitteiden asettaminen antaa ilmastotyölle suunnan. Kansallinen tavoite tuo eri toimijoille ja sektoreille yhteisen haasteen ja pohjan yhteistyöhön. Kainuun liitto kirjaa omia maakunnallisia ilmastotavoitteitaan Kainuun maakuntasuunnitelmaan 2040. Maakuntaohjelmaan 2022 – 2025 on laadittu tiekartta niiden toteuttamiseksi. Kainuun maakunta on vahvasti sitoutunut kansallisten ilmastotavoitteiden toteuttamiseen. Tavoitteeksi asetetaan esim. Kainuun kuntien liittyminen HINKU-verkostoon ja Kainuun säilyminen kansallisesti merkittävänä hiilinieluna.

Valtion viranomaisen ja kunnallisen viranomaisen edistämiselvoite (5 §)

Kainuun liitto kokee ilmastotyön merkityksellisenä ja se kytkeytyy tiiviisti osaksi maakunnan kokonaisvaltaista kehittämistyötä. Esitämme, että maakuntien liitot nimetään laissa. Maakuntien näkökulmasta pelkkä edistämiselvoite ei ole riittävä, vaan liitoilla voisi olla operatiivisempi ja aktiivisempi rooli. Liiton lakisääteiset toiminnot, kuten maakuntakaavoitus, liikennejärjestelmätyö ja aluekehitys, kytkeytyvät ilmastotyön ytimeen. Tämän lisäksi maakuntaliitoilla on aitiopaikka nähdä ilmastotyön koko kuva alueellaan ja ohjata sitä tunnistaen seudulliset vahvuudet ja mahdollisuudet sekä edistää hillintätyötä tukevaa yhteistyön edistämistä.

Lisäksi maakunnissa on useita pieniä ja keskisuuria kuntia, joilla ei ole riittävästi resursseja ilmastotyöhön. Maakuntaliitoille on muodostumassa yhdeksi rooliksi näiden kuntien tukeminen ja yhteisenä resurssina toimiminen. Maakuntaliitoilla on omat vakiintuneet laajat ja monialaiset toimijaverkostot, jotka voivat osaltaan sitouttaa laaja-alaisesti maakunnan toimijoita ilmastotyöhön. Liitoilla on esimerkiksi laaja paikkatietokanta maankäytön osalta. Kainuussa ollaan perustamassa liiton koordinoima maakunnallinen ympäristö- ja ilmastoasioiden neuvottelukunta.

Ilmastovaikutusten kannalta on tärkeää, että suunnittelua tehdään ja resurssit suunnataan pitkällä tähtäyksellä kestävästi, vaikuttavuutta painottaen ja hallinnollisista rajoista riippumatta ja paikallista toimintaa korostaen. Maankäytön suunnittelussa kuntakaavojen tarkastelutaso ja aikajänne ei

yksin riitä ilmastoon liittyvien laajojen, monitahoisten ja erilaisia intressiristiriitoja aiheuttavien kysymysten tarkastelemiseen ja ratkaisemiseen. Monet sekä ilmastonmuutoksen hillinnän että sopeutumisen kannalta keskeiset teemat tulee ratkaista ylikunnallisesti, jotta mahdollisimman myönteinen ilmastovaikutus voidaan saavuttaa. Ilmastotoimien suunnittelussa on voitava huomioida riittävän laajat alueet sekä päästöjen hillinnän että Kainuun merkittävien hiilinielujen ylläpitämisen näkökulmasta. Tämä on luontevasti hallittavissa maakunta- ja seututasolla. Maakuntakaava ja maakunnallinen suunnittelu tarjoavat kunnille tukea hankalissa seudullisissa päätöksissä ilmastonmuutoksen hillintään liittyen.

Metsien rooli hiilinieluna ja hiilivarastoina on merkittävä Kainuussa. Suomalainen metsänhoito perustuu ekologiseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen kestävyteen ja metsien kestävään käyttöön. Suomessa esimerkiksi metsäpalot eivät ole yhtä suuri ongelma kuin muualla maailmassa, ja tähän on syynä hyvin hoidetut metsät sekä talouskäytöstä johtuva, kattava metsätieverkosto, mikä mahdollistaa palokaluston tehokkaan käytön. Metsien hyvästä kasvukunnosta on pidettävä jatkossakin huolta eikä niitä tule varata pelkästään hiilivarastoiksi. Metsien kyky sitoa hiiltä perustuu metsien kasvun nopeutumiseen, mihin mm. Kainuussa on hyvät edellytykset. Taloudellinen merkitys ja sen mukainen metsänhoito on syy metsien nykyiseen hyvään kasvuun ja siten niiden kykyyn sitoa hiiltä. Tässä yhteydessä onkin syytä kehittää entistä ilmastoviisaampaa metsänhoitoa ja -käyttöä, jolla turvataan sekä hiilensidonta että taloudellinen toimeentulo.

Vanhat metsät ovat hiilivarasto ja tukevat luonnon monimuotoisuutta. Suunnitelmassa tulisi tunnistaa metsien käytön nykyinen ohjaus ja sen kehittämismahdollisuudet. Niin ikään vanhojen metsien määritelmä tulisi vakioida yhteisesti ja yhtäläiseksi.

Ilmastonmuutokseen vastaaminen on keskeinen osa maakuntaohjelmaa, maakuntakaavaa, liikennejärjestelmätyötä ja Älykkään erikoistumisen strategiaa (RIS3). Yhdessä nämä muodostavat olemassa olevaan suunnittelujärjestelmään pohjautuvan maakunnallisen ilmastotyön kehikon, jolla voidaan kohdentaa ja vauhdittaa ilmastotyötä sekä vastata kunkin maakunnan paikallisiin haasteisiin juuri niissä parhaiten toimivilla ratkaisuilla. Maakuntien mukanaolo toisi ilmastotyöhön liitoissa olevan paikallistuntemuksen ja valmistaisi maakuntien ja kuntien edellytyksiä olla toteuttamassa ilmastotyötä.

Maakuntaohjelmaan rakentuvassa kumppanuuden ja sopimuksellisen yhteistyön mallissa Kainuun liitto toimii kuntien rinnalla ilmastotyön moottorina ja fasilitoijana, tuo uusia ilmastoratkaisuja Älykkään erikoistumisen strategian avulla kohdentamalla T&K -rahoitusta lupaaville aloille ja nivoo myös yritystoimijoita mukaan. Uusiutuvia luonnonvaroja hyödyntävän yritystoiminnan kautta Kainuu vaikuttaa ilmastoasioissa paljon omaa aluettaan laajemmalle alueelle kansallisesti ja kansainvälisesti. Maakunnallisen ilmastotyön koordinointi ohjelma- ja hanketyön kautta on mahdollisuus liitoille, joka tulee hyödyntää.

Suunnittelujärjestelmä, erityisesti uusi maankäyttösektorin suunnitelma (7–13 §)

Maankäyttösektorin ilmastosuunnitelma ja sen perustelut on kuvattu lakiehdotuksessa melko suppeasti. Olisi hyvä miettiä suunnitelman suhdetta maankäytön ohjaamiseen, mm. parhaillaan uudistettavaan maankäyttö- ja rakennuslakiin, metsälakiin ja luonnonsuojelulakiin. Maakuntakaava osoittaa maankäytön tarpeet usein myös sellaisilla alueilla, joissa kunnat eivät ole kaavoittaneet tai tule todennäköisesti koskaan kaavoittamaan, jolloin maakuntakaava on ainoa maankäytön suunnittelun väline. Lisäksi maakuntakaavalla on keskeinen rooli tie/ratainfraan osoittamisessa, sähkön- ja energiansiirtoverkoissa. Maankäytön ohjaamisen kautta voidaan vaikuttaa sekä ilmastopäästöjen hillintään mm. liikennejärjestelmän ja energiaratkaisuiden kautta. Tulisi myös pohtia maankäyttösektorin suunnitelman yhteyttä vireillä olevaan Alueidenkäytön kehityskuvatyöhön.

Kestävän liikenne- ja energiajärjestelmän tavoittelu maankäytön ohjausjärjestelmällä vaikeutuu, jos mm. seudullisen energiakokonaisuuden ohjaus maakuntakaavavälillä heikkenee maankäyttö- ja rakennuslain uudistuksessa, kuten viimeisimmistä pykäläluonnoksista ilmenee. Ilmastolain ja maankäyttö- ja rakennuslain tulisi tukea toisiaan ilmastomuutoksen hillinnässä. Ilmastolain ja maankäyttö- ja rakennuslain yhteistarkastelu ja kokonaisvaikutusten arviointi olisikin tärkeää, jotta tunnistetaan, onko lakikokonaisuudella aidosti mahdollista vastata ilmastotavoitteisiin maakuntien ja kuntien suunnittelussa.

Liikennejärjestelmissä on huomattavia eroja paitsi maakuntien välillä, myös maakuntien sisällä. Maakunnallisessa liikennejärjestelmätyössä voidaan tunnistaa kunkin maakunnan ja seudun vahvuudet, heikkoudet ja erityistarpeet ja etsiä kullekin seudulle parhaat liikenteen ja kuljetusten kestävyyttä parantavat ratkaisut.

Ilmastopolitiikan seuranta ja ilmastovuosikertomus (15–18 §)

Saamelaiskulttuurin edistäminen, saamelainen ilmastoneuvosto (mm. 14 §, 21 §)

Suomen ilmastopaneeli (20 §)

Suomen ilmastopaneeli on osoittanut tarpeellisuutensa. Kainuun liitto esittää lain valmistelijoille, että maakuntaliittojen edustus tuodaan työhön mukaan.

Muutoksenhaku (22 §)

Esityksen vaikutukset

Muita huomioita

Ilmastomuutokseen sopeutumisen osalta on luontevaa, että sopeutumistyö järjestyy kansallisen sopeutumissuunnitelman kautta. Kuitenkin voidaan todeta, että maakunnan liitoilla on yhdessä muiden alueellisten toimijoiden kanssa keskeinen rooli siinä, että valtakunnalliset tavoitteet kohdistetaan oikein suhteessa alueelliseen haavoittuvuuteen, joka vaihtelee merkittävästi.

Maakunnat ja suurimmat kunnat ovat jo tehneet työtä asian edistämiseksi. Esim. Kainuussa on pieniä ja keskisuuria kuntia, joiden voimavarat ja resurssit eivät riitä tämän teeman edistämiseen. Siksi maakuntien liitoilla (mkl. Kainuun liitolla) tulisi nähdä nykyistä selkeämmin sopeutumistoimien koordinoijana ja yhteisenä ilmastoresurssina. Maakuntien rooli tuleekin huomioida kansallisen sopeutumistyön jalkauttamisessa ja tavoitteenasettelussa. Kunnilla puolestaan on merkittävä rooli sopeutumistoimien käytännön toteutuksessa. Kuntien ja maakuntien ilmastotyöhön on osoitettava riittävät resurssit, linjassa maa- ja metsätalousministeriölle ehdotettuihin lisäresursseihin alueelliseen ja hallinnon rajat ylittävään tarkasteluun.